

talijanski napad plinom, koji je ipak prošao bez posljedica. U svibnju je napokon dobio dopust za polaganje prijamnoga ispita na Medicinskom fakultetu u Beču, a u svojoj zadnjoj bilješci u dnevniku 17. srpnja 1918. zapisao je da je dan prije na fakultetu uspješno položio kolokvij.

Uz sam dnevnik, velika vrijednost knjige je i 39 slikovnih priloga, među kojima se ističu fotografije koje je Švrljuga na bojištu sam napravio ili se pak nalazi na njima. Mnoge imaju veliku dokumentarnu vrijednost jer zorno prikazuju život vojnika na bojištu, njihovu vojnu opremu i naoružanje. Posebno je zanimljivo nekoliko fotografija susreta austrougarskih i ruskih vojnika u vrijeme neslužbenih obustava vatre.

Vrlo je koristan i njemačko-hrvatski rječnik vojnoga nazivlja koji su sastavili priređivači knjige jer Švrljuga u dnevniku često koristi njemačku vojnu terminologiju.

Objavljivanjem ove knjige obogaćen je relativno siromašan broj svjedočanstava o svakodnevnom životu časnika i vojnika austrougarske vojske u Prvom svjetskom ratu. Sadržaj dnevnika i prilozi koje su prikupili priređivači vrlo su važno historiografsko vrelo o životu austrougarskih vojnika na istočnoj i jugozapadnoj fronti u ratnim sukobima s talijanskom i ruskom vojskom.

Zorislav Lukić

Beata Mozejko, Anna Paulina Orłowska, Leslie Carr-Riegel, ur., *Networking in Late Medieval Central Europe. Friends, Families, Foes, New York: Routledge, 2023, 232 stranice*

Zbornik radova *Networking in Late Medieval Central Europe. Friends, Families, Foes* nastao je u okviru mreže *Medieval Central Europe Research Network* (MECERN), koju je pokrenulo Srednjoeuropsko sveučilište

u Budimpešti (CEU), a okuplja velik broj istraživača zainteresiranih za povijest srednje Europe i održava konferencije svake dvije godine. Tako je Sveučilište u Gdanjsku 2021. održalo *online* konferenciju pod nazivom *Networks – Cooperation – Rivalry*, iz koje je proizašao zbornik radova s ukupno 12 studija slučaja. U radovima se iz različitih perspektiva analiziraju mreže u vremenskom okviru od 14. do ranoga 16. stoljeća.

Zbornik otvara Anna Horeczy, koja u radu „*Gaudeamus igitur in Bononia dum sumus*”. *A Network of Polish Students in Italy in the Late Middle Ages* (10-24) istražuje intelektualnu mrežu poljskih studenata u Italiji (Bologna) od 1370. do 1470. godine. Na temelju raznih sveučilišnih zapisa i *Bullarum Poloniae* tvrdi da poljski studenti nisu dolazili u Bolognu zbog prestiža, nego radi stvaranja kontakata koji su im omogućavali daljnju političku, diplomatsku i znanstvenu aktivnost. Leslie Carr-Riegel u radu *Venetian Merchant in Poland. The life and times of Pietro Bicherano* (25-37) donosi studiju o Pietru Bicheranu, trgovcu iz Venecije koji se nastanio u Poljskoj. Na temelju izvora s prostora Venecije, Firence, Poljske i Njemačke autorica otkriva mrežu trgovačkih kontakata i transakcije (posebice zlata i srebra) koje pokazuju raspon mreža koje su povezivale srednju istočnu Europu s Venecijom, ali i samo značenje pojedinaca unutar tih mreža. Strategije koje su koristili stranci da bi se etablirali u novom gradu pokazuje Anna Paulina Orłowska u članku *How to develop a trade network as a newcomer without getting married? Examples from the account book of Danzig merchant Johan Pyre* (38-50). Na temelju gradskih registara Gdanjska i Toruńa te računovodstvenih knjiga autorica donosi studiju slučaja o trgovcu Johanu Pyreu, koji stvara široku mrežu kontakata koristeći poznanstva svojega najmodavca. Iz Pyreove mreže kontakata može se razaznati i korištenje velikih svota novca kao strategije povezivanja među različitim društvenim krugovima. Marija Karbić i Zrinka Nikolić

Jakus u radu *Marriage networks and building structures of power within the urban communities between the Drava River and the Adriatic Sea. A comparative approach* (51-63) fokusirane su na značenje braka u izgradnji struktura moći između Drave i Jadrana. Na temelju uzorka nasljeđivanja imena bilježi se porast brakova između stare elite i doseljenika na jadranskom prostoru. Na području međurječja ističe se broj brakova doseljenika s udovicama, a istraživanje govori i ponešto o pozicijama i ulozi žena u procesima koji prethode sklapanju bračne zajednice. Autorice zaključuju da je brak imao važnu ulogu u izgradnji društvenih mreža na promatranom geografskom prostoru, ali je bio i dio strategije za napredovanje među gradskom elitom. U članku *Inclusion and exclusion. Intercultural relationships in Old Warsaw in the fifteenth and sixteenth centuries in light of the municipal registers* (64-76) Agnieszka Bartoszewicz istražuje građane Varšave i pripadnike drugih religijskih i etničkih grupa u gradu. Na temelju različitih izvora nastalih u starovaršavskoj kancelariji analizira prisutne denominacije fokusirajući se na vrste kontakata, odругotvorenje i intelektualnu kulturu. Zaključuje da sačuvani zapisi otkrivaju kontaktne točke građana Varšave i različitih grupa. Utvrđuje da su prisutne denominacije nosile različita značenja i težinu u smislu pravnoga i religijskoga statusa pojedinca (*Judeus, Ruthenus*), dok su druge odražavale samo percepciju promatrača (*Lituanus, Almanus*). Přemysl Bar u radu *The diplomacy of Sigismund of Luxembourg in the dispute between the Teutonic Knights and Poland-Lithuania* (77-91) želi definirati poziciju vladara Sigismunda Luksemburškog u dugotrajnom sukobu između Poljsko-litavske unije i Teutonskoga reda u Pruskoj. Nakon pomnoga razmatranja Sigismundovih diplomatskih aktivnosti te *Regesta Imperii, Joannis Dlugossii Annales seu cronicae incliti regni Poloniae. Liber decimus et liber undecimus 1406-1412* i drugih relevantnih

izvora zaključuje da je monarh zaista želio uspostaviti mir među sukobljenim stranama, ali samo dok one nisu predstavljale prijetnju njegovim osobnim interesima. Aleksandra Stanek u članku *The coat of arms of Louis II, King of Hungary and Bohemia, in the choir of Barcelona Cathedral. The role and significance of the Jagiellonian dynasty in the nineteenth assembly of the Order of the Golden Fleece in 1519* (92-106) kroz prizmu heraldičke baštine proučava pozadinu sudjelovanja predstavnika dinastije Jagelović na skupštini Reda zlatnoga runa. Autorica zaključuje da je namjera Karla I. Habsburškog bila tom prilikom proširiti mrežu političkoga utjecaja na pripadnike dinastije Jagelović da bi osigurao svoj izbor na tron Svetoga Rimskog Carstva. Na temelju odsutnosti grba Jagelovića u katedrali u Barceloni autorica smatra da je odluka o njihovoj nominaciji bila neočekivana. Anu Mänd u radu *Rome, Rostock and a remote region: Art commissions and networks of Livonian bishops* (107-124) želi utvrditi kako su društvene, crkvene i osobne mreže koje su stvorili biskupi iz Livonije (prostor današnje Estonije i Latvije) utjecale na umjetnička djela stvorena po njihovoj narudžbi ili u njihovu čast. Kroz prizmu povijesti umjetnosti proučava reljefe i nadgrobne spomenike, koje u velikoj mjeri pronalazi i izvan granica povijesne pokrajine, što potvrđuje utjecaj i širinu osobnih i profesionalnih veza biskupa. Autorica posebno upozorava na značenje vizualnih izvora, koji mogu uputiti na odnose koje ne nalazimo u pisanim vrelima. Beata Purc-Stepniak u članku *What links the „Last Judgement” triptych by Hans Memling with Florence, Rome, Nuremberg, Breisach and Cracow?* (125-151) naglašava kontakte umjetnika i znanstvenika stvorene tijekom trgovačkih putovanja, a koja su imala važnu ulogu u razvoju kulture. Na temelju strukturne i ikonografske analize triptiha *Posljednji sud* iz 15. stoljeća autorica zaključuje da je plan triptiha nastao kao rezultat kontakata između talijanskih humanista u

Bruggeu i autora Hansa Memlinga, koji je bio povezan s drugim umjetnicima (Michael Wolgemut, Rogier van der Weyden, Martin Schongauer, Albrecht Dürer, Zanetto Bugatto). Navedena je mreža doprinijela širenju humanističkih ideja u Colmaru, Gdanjsku, Nürnbergu, Napulju i Krakovu. Andrzej Woziński u radu *Across boundaries. Artistic exchange (painting, sculpture) in the area between Gdańsk (Danzig) and Königsberg in the late Middle Ages (152-178)* fokusira se na razmjenu na prostoru između Gdanjska i Königsberga, uključujući gradove Elbląg i Braniewo. Na temelju sačuvanih umjetnina moglo bi se zaključiti da se Königsberg u potpunosti oslanjao na umjetnički potencijal spomenutih gradova. No, arhivski izvori indiciraju boravak nekolicine umjetnika na prostoru Königsberga, na temelju čega autor ostavlja mogućnost da je pruski grad bio mnogo važnije umjetničko središte nego što to pokazuju razmatrana umjetnička djela. Tomasz Torbus u članku *Distant enemies, yet allies in art? Remarks on supposed artistic relations between fourteenth-century Prussia and the Islamic and Byzantine cultures in the Middle East (179-197)* postavlja pitanje u kojoj je mjeri heterogena istočnjačka arhitektura utjecala na onu zapadnoeuropsku, analizirajući pritom tri hipotetske točke utjecaja Bliskoga istoka na prusku arhitekturu koje prevladavaju u historiografiji (teutonske utvrde, *dansker*, motivi i dekoracije). Autor zaključuje da je većina ustaljenih hipoteza neutemeljena, ali prihvaća mogućnost kulturnoga transfera vidljivog na *danskerima* i natpisima na vanjskim zidovima crkava i utvrda. Posljednja studija u zborniku nosi naslov *Late medieval networks of faith: The West and the East. Fortified urbanity and religion in fifteenth-century illuminations produced in France (198-207)*, a potpisuje ju Sabina Madgearu. Autorica je istraživala vezu između urbanih i religijskih mreža na Istoku i Zapadu te je raščlanjivala kako su prikazi utvrda povezani s prikazima crkava, katedrala i kapela na temelju statističke analize

iluminacija u srednjovjekovnim kronikama i putopisnim izvješćima. Nakon provedene analize autorica zaključuje da istočne mreže zrcale one zapadne te da je postojala sklonost prikazivanja onih utvrđenih gradova koji su istovremeno bili sjedište biskupije ili nadbiskupije.

Predstavljeni zbornik radova sadržava studije u kojima je pitanje mreža obrađeno interdisciplinarno uz široku paletu izvora i metodoloških okvira. Kroz prizmu pojedinaca i skupina prikazani su pozitivni i negativni učinci veza među različitim strukturama. Obuhvaća privatne i poslovne kontakte te naglašava značenje intelektualnih, trgovačkih, obiteljskih, diplomatskih, vjerskih i urbanih mreža u srednjoj istočnoj Europi i šire. Nudi sveobuhvatan uvid u strategije povezivanja te predstavlja vrijedan i zanimljiv doprinos našem poznavanju uloga umrežavanja u kasnom srednjem vijeku.

Maja Hučić

Trpimir Vedriš, Gábor Klaniczay, Dorottya Uhrin, ur., *The Saints of Rome. Diffusion and Reception from Late Antiquity to the Early Modern Period*, Zagreb: Hagiotheca; Leykam, 2022, 234 stranice

Zbornik radova *The Saints of Rome. Diffusion and Reception from Late Antiquity to the Early Modern Period* plod je konferencije koju su u Rimu 2017. zajedničkim snagama organizirali hrvatsko i mađarsko hagiografsko društvo. Sastoji se od petnaest radova koji problematiziraju mehanizme i strategije kojima su se širili kultovi rimskih svetaca preko različitih medija (slike, tekstovi, relikvije). Radovi su podijeljeni u pet sekcija, a obuhvaćaju razdoblje od kasne antike do novoga vijeka.

„*Quaeritur, inventus colitur*”: *Damasus and the Apostles Saint Peter and Saint Paul (1-21)*